

ห้องสมุดรถไฟเหาะวน

กาญจนา เข็ญคำศรี*

เยาวรัตน์ บางชาติ*

หลายคนคงไม่ปฏิเสธคำกล่าวที่ว่า“ห้องสมุดคือศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้” เนื่องจากห้องสมุดเป็นแหล่งทรัพยากรเรียนรู้ ที่รวบรวมสรรพวิชาการศึกษาต่างๆ ทั้งในรูปแบบของสิ่งตีพิมพ์ เช่น หนังสือวารสาร จุลสาร ฯลฯ หรือสิ่งไม่ตีพิมพ์ เช่น โสตทัศนวัสดุต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะถูกจัดเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา นอกจากนี้จะมีบทบาททางการศึกษาแล้ว ห้องสมุดยังมีบทบาทในด้านสังคมอีกด้วย ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้เล็งเห็นความสำคัญของห้องสมุด และได้ดำเนินการจัดตั้งห้องสมุดขึ้นมา เพื่อช่วยเยียวยาสังคม ห้องสมุดโดยทั่วไปหากแบ่งตามประเภทผู้ใช้และลักษณะการให้บริการ จัดแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย และห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดที่หน่วยงานต่างๆ จัดตั้งขึ้น เมื่อจัดตามประเภทดังกล่าวจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับห้องสมุดประชาชนมากที่สุด ซึ่งห้องสมุดประชาชนก็คือแหล่งสารนิเทศของชุมชน ตั้งขึ้นในชุมชนต่างๆ เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้แก่ประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ วัย และพื้นฐานการศึกษา อีกทั้งไม่ต้องเสียค่าบำรุงหรือค่าธรรมเนียมใดๆ เพราะตั้งขึ้นโดยเงินภาษีของราษฎร ส่วนห้องสมุดที่หน่วยงานต่างๆ จัดตั้งขึ้นเพื่อเยียวยาสังคมเหล่านี้ แม้ปริมาณหนังสือจะมีไม่มากและมีได้ จัดตั้งโดยภาษีของราษฎร แต่จัดตั้งโดยงบประมาณจากการสนับสนุนหรือบริจาคจากบุคคลหรือองค์กร ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะนำแหล่งความรู้เข้าไปสู่สังคม เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาอันนำไปสู่การพัฒนาด้าน จิตใจควบคู่ไปด้วย “ห้องสมุดรถไฟเหาะวน” ก็เป็นห้องสมุดอีกแห่งหนึ่งที่จัดตั้ง

ขึ้นเพื่อสร้างสรรค์สังคมโดยแท้จริง แม้จะมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อใช้เป็นแหล่งความรู้แก่เด็กด้อยโอกาสก็ตามแต่ประชาชนหรือบุคคลทั่วไปก็สามารถเข้าไปใช้บริการได้

“ห้องสมุดรถไฟเหาะวน” ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณด้านหลังของสถานีรถไฟกรุงเทพ (สถานีรถไฟหัวลำโพง) ติดเชิงสะพานนพวงศ์ ตรงข้ามกองตำรวจรถไฟในพื้นที่ขนาดเล็กที่มีต้นไม้เขียวขจีร่มรื่น นำพิก่อน ท่ามกลางความขุขุมวุ่นวายของสังคมเมือง เปรียบเสมือนปอดของคนในชุมชนแห่งนั้น ตู้รถไฟจำนวน 2 ตู้ ถูกจัดวางเรียงเชื่อมต่อกันเหมือนขบวนรถไฟกำลังแล่น ช่างๆ ตู้อมีภาพวาดสีสันสวยงามประหนึ่งจะดึงดูดความสนใจจากผู้สัญจรไปมาให้แวะเข้ามาสัมผัส ภายในถูกใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตู้แรกมีชื่อว่า “ธรรมศิริ” เป็นตู้สำหรับใช้เป็นห้องสมุด มีหนังสือมากมายหลายประเภทจัดวางเป็นหมวดง่ายๆ มีทั้งการ์ตูน นิตยสาร วารสาร และตำราวิชาการต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนได้รับบริจาคมาทั้งสิ้น ส่วนตู้ที่สองมีชื่อว่า “สุระมณี” เป็นห้องนันทนาการ ใช้สำหรับเป็นที่สอนหนังสือเด็กเร่ร่อนในโครงการ และเป็นที่พักปะแลกลเปลี่ยนความคิดเห็นหรือทำกิจกรรมร่วมกัน

การเยี่ยมชมครั้งนี้ผู้สัมภาษณ์ได้มีโอกาสพบกับ พ.ต.ท.ชัยยง สุนทรฉาย สารวัตรนโยบายและแผน ซึ่งได้รับมอบหมายจาก พล.ต.ต.จรัมพร สุระมณี ผู้บังคับการกองตำรวจรถไฟ ให้เป็นผู้ต้อนรับ และแนะนำเกี่ยวกับ “ห้องสมุดรถไฟเหาะวน” ว่า

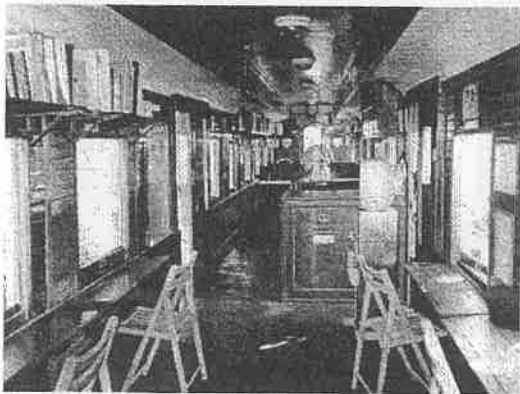
“ห้องสมุดรถไฟเหาะวน แต่เดิมยังไม่ได้เป็นห้องสมุดอย่างที่เห็นในปัจจุบัน เป็นเพียง “โครงการครุตำรวจช่างถนน” ซึ่งมีบุคลากรที่เป็นตำรวจ

* บรรณาธิการงานบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต

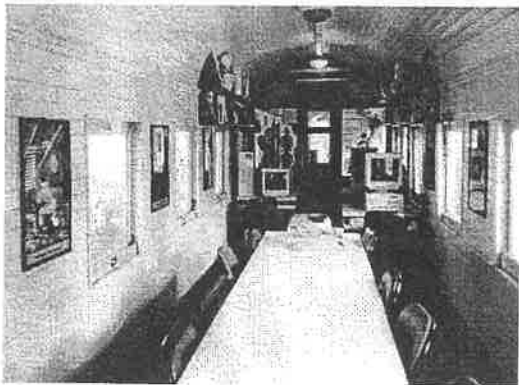
* บรรณาธิการงานบริการสื่อโสตทัศน สำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต

บรรยากาศที่ร่มรื่นของห้องสมุดรถไฟเยาวชน

ภายในห้องสมุด "ห้องธรรมศิริ"

ภายในห้องนันทนาการ "ห้องสุระมณี"

รถไฟทำหน้าที่คอยดูแลเด็กเร่ร่อนในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง และชักนำเด็กเร่ร่อน เหล่านี้ให้มาอาศัยกินอยู่หลับนอนอย่างเป็นหลักแหล่ง และสอนหนังสือ อบรมศีลธรรมจรรยา เพื่อขัดเกลาจิตใจพวกเขาให้เป็นคนดี สามารถดำรงชีวิตร่วมกับคนในสังคมปกติได้ โดยที่ไม่ก่อความเดือดร้อน

รำคาญใจแก่ผู้คนในสังคม โดยจัดให้มีการสอนหนังสือในบริเวณชานชาลาที่มีรถไฟเข้า-ออกน้อย จนกระทั่งมีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ และสนับสนุนทางด้านทรัพย์สินเงินทอง อาหาร เสื้อผ้าเครื่อง นุ่งห่ม หนังสือหรือสิ่งอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อโครงการนี้ได้ โดยเฉพาะด้านทรัพย์สินทางหนังสือ เมื่อมีมากๆ เข้าก็จำเป็นต้องมีที่เก็บเป็นสัดส่วน พล.ต.ต.จรัมพร สุระมณี จึงขอความอนุเคราะห์วัสดุอุปกรณ์ที่ไม่ใช้แล้วจากนายสราวุธ ธรรมศิริ ผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งท่านก็ให้ความสนับสนุนและอนุเคราะห์ที่ดินแปลงหนึ่งของสถานีรถไฟกรุงเทพ พร้อมตู้รถไฟ เก้าอี้ จำนวน 2 ตู้ และวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้ต่างๆ จากนั้น กองตำรวจรถไฟได้ดำเนินการจัดทำเป็น "ห้องสมุดรถไฟเยาวชน" จนแล้วเสร็จและเปิดใช้งานอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 โดยมีครูตำรวจ 1-2 คน ทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ประจำ

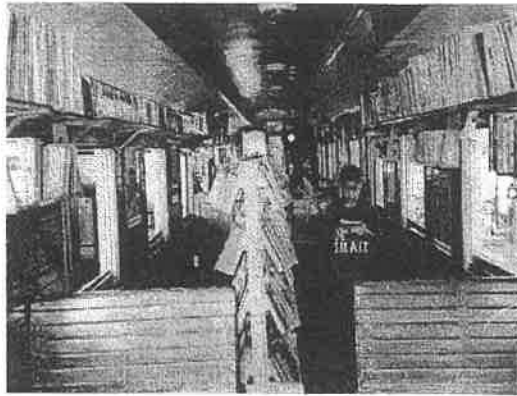
"ห้องสมุดรถไฟเยาวชน" ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์จะมุ่งเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะของเด็กด้อยโอกาส แต่ก็มิได้หมายความว่า จะจำกัดประเภทผู้ใช้ที่เป็นเด็กด้อยโอกาสเท่านั้น บุคคลภายนอกหรือบุคคลทั่วไปก็สามารถเข้าไปใช้ได้เหมือนห้องสมุดประชาชนทั่วไป โดยเปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00 - 18.00 น. ด้วยเหตุที่มีต้นไม้ใหญ่ที่ร่มรื่น เหมาะที่จะเป็นที่พักผ่อน จึงทำให้ห้องสมุดไม่ร้างซึ่งผู้คน โดยเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ ผู้ปกครองมักจะพาบุตรหลานมาพักผ่อนหรืออ่านหนังสือ ซึ่งก็เป็นผลดีคือ เปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสเหล่านี้ได้พบปะผู้คนในอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เขารู้สึกเป็นมิตร มีการปรับตัว และเรียนรู้ที่จะก้าวออกสู่สังคมได้อย่างมั่นใจ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้สังคมภายนอกได้เข้ามาเห็นภาพและสัมผัสกับเด็กเร่ร่อนได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ผู้ใจบุญได้มีโอกาสทำหน้าที่เพื่อสังคมได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

หนังสือที่มีให้บริการในห้องสมุดรถไฟเยาวชนล้วนแต่เป็นหนังสือที่ได้รับการบริจาคทั้งสิ้น

มีทั้งการ์ตูน นิตยสาร วารสาร และตำราวิชาการ หนังสือที่ได้รับบริจาคเหล่านี้ ก่อนที่จะนำมาให้บริการในห้องสมุดจะต้องผ่านการตรวจเช็คโดยครู ตำรวจว่ามีความเหมาะสมที่จะนำมาให้บริการในห้องสมุดหรือไม่ สำหรับลักษณะการจัดเก็บหนังสือ หนังสือแต่ละเล่มจะถูกจัดเก็บเป็นหมวดง่าย ๆ เช่น หมวดวารสารและนิตยสาร หมวดวิชาการ และ หมวดการ์ตูน เป็นต้น เพื่อให้่ายต่อการจัดเก็บหนังสือขึ้นชั้น เนื่องจากครูตำรวจที่ปฏิบัติงานเป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ประจำ ไม่มีพื้นฐานทางด้านบรรณารักษศาสตร์ จึงประยุกต์การจัดเก็บให้ง่ายที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่จำเป็นต้องถึงขั้นจัดหมวดหมู่ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ห้องสมุดแห่งนี้ เสมือนเป็นสมบัติของเด็ก ด้อยโอกาส ทุกวันพวกเขาจะต้องร่วมกันรับผิดชอบ ในการทำความสะอาด และช่วยจัดเก็บหนังสือขึ้นชั้น การได้พบปะผู้คน การได้รับความอบอุ่น ความผูกพัน และไมตรีจิตจากทุกคน จึงเป็นแรงบันดาลใจกระตุ้นให้พวกเขาเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เพื่อยกระดับความรู้ ความสามารถ และสติปัญญาของตนเอง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมต่อไป

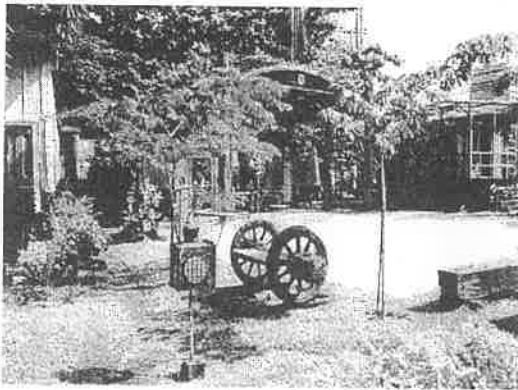
พ.ต.ท.ชัยยง ได้กล่าวถึงกิจกรรมต่างๆ ว่า ปัจจุบันทางห้องสมุดได้นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มาเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เด็กด้อยโอกาสเหล่านี้สนใจที่จะเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ บนคอมพิวเตอร์ เช่น พิมพ์งาน และศึกษาหาความรู้จากโปรแกรมสำเร็จรูปต่างๆ นอกจากนี้ยังมีลานกีฬาด้านยาเสพติด เพื่อให้เด็กด้อยโอกาสเหล่านี้หันมาสนใจด้านกีฬา แทนที่จะหันไปพึ่งพายาเสพติด อุปกรณ์การออกกำลังกายต่างๆ ส่วนได้มาจากการบริจาคทั้งสิ้น โครงการที่จะทำต่อไปคือ lab ศึกษาภาษาอังกฤษ แต่เนื่องจากอุปกรณ์ต่างๆ มีราคาค่อนข้างสูง จึงยังคงต้องรอไปอีกสักกระยะหนึ่ง เพื่อรอรับบริจาคจากผู้ใจบุญ เมื่อมีผู้บริจาคเร็วเท่าใด ฝันของครูตำรวจก็จะสานต่อไปได้เร็วเท่านั้น นอกจากนี้ด้านห้องสมุดแล้ว ทางกองตำรวจรถไฟยังได้ประสานงานกับองค์กรต่างๆ เพื่อพาเด็กด้อยโอกาสเหล่านี้ไป เข้าร่วมโครงการอันเป็นประโยชน์ เช่น ไปร่วม

หนังสือในห้องสมุด

กิจกรรมของกรมประชาสัมพันธ์ กิจกรรมเข้าค่ายพักแรมหรือทัศนศึกษาขององค์กรต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้พวกเขาได้เข้าไปใช้ชีวิตในอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งพวกเขาจะได้เรียนรู้มารยาทการคบหาสมาคม การกินอยู่ การพูดจา และการปรับตัว เพื่อที่จะออกไปใช้ชีวิตในสังคมปกติต่อไป

สำหรับโครงการครูตำรวจข้างถนนที่เริ่มดำเนินงานมาจนกระทั่งเป็น "ห้องสมุดรถไฟเยาวชน" กองตำรวจรถไฟ มีความพึงพอใจในผลงานอยู่ในระดับสูงพอสมควร เนื่องจากในครั้งแรก ผู้รับผิดชอบโครงการจะรู้สึกหนักใจบ้างเหมือนกัน เพราะครูตำรวจแต่ละคนไม่มีพื้นฐานด้านการสอน และการจัดการห้องสมุด ปัจจุบันเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ความพึงพอใจที่แท้จริงอยู่ที่การได้ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสไม่ให้เกิดโอกาสให้กับสังคม การที่ทำให้พวกเขาสามารถ ลด-ละ-เลิก ยาเสพติดได้ สุดท้ายเด็กบางส่วนก็สามารถไปเรียนหนังสือและได้รับวุฒิบัตรกลับมา โครงการนี้ยังคงดำเนินการอยู่

สถานีพาด้านยาเสพติด

ต่อไปตราบโดที่ยังมีเด็กเร่ร่อนหลงเหลืออยู่ ผู้ที่ปฏิบัติงานหรือเกี่ยวข้องกับโครงการนี้ทุกคนมีความภาคภูมิใจกับสิ่งที่พวกเขาได้กระทำ แม้ว่าเขาจะไม่ได้รับสิ่งตอบแทนใดๆ สิ่งที่มีค่าที่สุดสำหรับพวกเขา คือความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมนั่นเอง

“ห้องสมุดรถไฟเยาวชน” จึงจัดว่าเป็นผลงานที่ประสบความสำเร็จและมีกระแสตอบรับที่ดีจากสังคม โครงการดังกล่าวปัจจุบันได้ขยายสาขาของห้องสมุดรถไฟเยาวชนเพิ่มอีกหนึ่งสาขาชื่อ “ห้องสมุดรถไฟเยาวชนบางซื่อ” ตั้งอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟบางซื่อ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณและเสนอโครงการโดยมูลนิธิเครือข่ายมิตรไมตรีไทย วัตถุประสงค์และแนวคิดจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่อาจจะแตกต่างกันบ้างตรงภูมิทัศน์ ช่วงระยะเวลาที่ทีมงานฯ ไปหาข้อมูลนั้น ครูตำรวจบางส่วนถูกส่งไปจัดเตรียมพื้นที่และจัดห้องสมุด เพื่อที่จะเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการในวันที่ 28 ธันวาคม 2544

จากการที่ได้ไปเยี่ยมชมและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการ หรือแม้กระทั่งเด็กด้อยโอกาสในโครงการ จะเห็นได้ชัดว่ากองตำรวจรถไฟมีความปรารถนาดีที่จะช่วยดูแลเด็กเร่ร่อนออกมาจากสังคมที่เลวร้าย พร้อมทั้งหยิบยื่นสิ่งที่ดีและโอกาสที่ดีในชีวิตให้แก่เด็กเหล่านี้ การดูแลให้ความอบอุ่นใส่ใจในความเป็นอยู่ เป็นทั้งครูและเป็นทั้งพ่อแม่ในเวลาเดียวกัน จึงไม่น่าแปลกใจที่ได้ยินเด็กด้อยโอกาสเหล่านี้เรียก ครูตำรวจว่า “พ่อ” หรือ “แม่”

สังคมทุกวันนี้แม้ว่าจะยังมีปัญหามากมาย ซึ่งนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว ครอบครัวที่มีลูกเมื่อไม่พร้อม พ่อแม่ทะเลาะตบตีกัน พ่อแม่ติดเหล้าติดการพนัน ปัญหาการหย่าร้างและแต่งงานใหม่ ปัญหาทุกอย่างพ่อแม่มักจะจบลงที่ตัวเด็ก ทำให้เด็กรู้สึกที่ตนเองไม่มีค่า เปรียบเสมือนเป็นเพียงแค่ของเล่น หรือที่ระบายความโมโหโทโสของผู้ใหญ่ที่ลืมนึก สุดท้ายเด็กเหล่านี้จากเดิมเคยเป็นเด็กที่มีบ้านมีครอบครัว จึงตัดสินใจหลบหนีความวุ่นวาย ความบอบช้ำทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งๆ ที่ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเมื่อออกจากบ้านไปแล้ว พวกเขาจะไปอยู่ที่ไหน สถานะขนส่งสถานีรถไฟ สวนสาธารณะต่างๆ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของเด็กเหล่านี้ และเด็กเหล่านี้มักจะสร้างปัญหาให้กับสังคมตลอดมา ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่ทุกคนจะต้องช่วยกันสร้างสรรค์สังคม แก้ปัญหาสังคมให้ตรงจุด การแก้ที่ได้ผลดีควรแก้ที่รากเหง้าของปัญหาเด็กทุกคนคือหัวเลี้ยวหัวต่อของประเทศ เมื่อทุกคนมีความรู้ มีศีลธรรมจรรยา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และห่วงใยอาทรซึ่งกันและกัน ปัญหาเหล่านี้ก็คงจะค่อยๆ หดหายไป ประเทศไทยก็จะเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านจิตใจควบคู่ไปกับวัตถุ

“ห้องสมุดรถไฟเยาวชน” นอกจากจะเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะแก่เด็กเร่ร่อนแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมน้ำใจจากบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ที่มีจิตสำนึกในการร่วมกันสร้าง สิ่งที่ดีงามให้แก่เด็กด้อยโอกาสให้พวกเขาได้มีโอกาสที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งที่ดีของสังคม บุคคลหรือหน่วยงานใดที่สนใจหรือต้องการที่จะช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสด้วยการสร้างห้องสมุด หรือเป็นครู

ข้างถนน สามารถนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติได้โดยที่กองตำรวจรถไฟไม่สงวนลิขสิทธิ์

สำหรับท่านที่สนใจจะให้การสนับสนุนโครงการ “ครูตำรวจข้างถนน” และ “ห้องสมุดรถไฟเยาวชน” สามารถติดต่อบริจาคทรัพย์สิน อาหาร หรือสิ่งของที่เหลือใช้แต่ยังเป็นประโยชน์สำหรับเด็กด้อยโอกาส เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม หนังสือ อุปกรณ์การเรียน ฯลฯ กรุณาติดต่อได้ที่ :

1. หน่วยบริการตำรวจรถไฟ ภายในสถานีรถไฟกรุงเทพ (หัวลำโพง) ทุกวัน หรือ
2. กองตำรวจรถไฟ เชียงสะพานพวงษ์ แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2222-2160 ในวันและเวลาราชการ
3. บัญชีธนาคารกรุงไทย สาขากรุงเกษม บัญชีเลขที่ 032-1-22354-3
ชื่อบัญชี : โครงการครูตำรวจข้างถนน

บรรณานุกรม

จรัมพร สุระมณี. โครงการครูตำรวจข้างถนน กองตำรวจรถไฟ. กรุงเทพฯ : กองตำรวจรถไฟ, [254-].

ชัยยง สุนทรฉาย. สารวัตรนโยบายและแผน กองตำรวจรถไฟ. สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2544.

เพ็ญประไพ หนูนุกักดี. สารนิเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้า. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขปรับปรุง. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2538.

มัลลิกา นาดเสวี. ความรู้เบื้องต้นทางบรรณารักษศาสตร์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.

<http://www.railway.police.go.th>